

JOHANN WOLFGANG GOETHE

Faust

A TRAGÉDIA MÁSODIK RÉSZE

(Három jelenet az 5. felvonásból. Fordította és a jegyzeteket írta Márton László)

Éjféli.

Négy megőszült Asszony lép a színre.

ELSŐ

Én vagyok a Nyomor.

MÁSODIK

Én vagyok a Bűn.

HARMADIK

11385

Én vagyok a Gond.

NEGYEDIK

Én vagyok a Baj.

KÖZÜLÜK HÁRMAN

Az ajtó bezárva, be nem léphetünk,
Ez gazdag ember, itt tilos nekünk.

NYOMOR

Én leszek árnyék.

BŰN

Én leszek semmi.

BAJ

Engem jó dolgában észre se tudna venni.

GOND

11390

Ti nem keresitek fel az ő otthonát,
De a Gond besurran a kulcslyukon át.

(A Gond eltűnik.)

NYOMOR

Ősz nővéreim, én itt nem várok.

BŰN

Akárhová mégy, én csatlakozom.

BAJ

A Baj minden esetben mögöttetek áll.

HÁRMAN

11395

Eltűnik a csillag, felhő szalad össze.
Ott hátul, ott hátul, ott messze, ott messze
Ott jön a bátyánk, ott jön – a Halál.

FAUST (*a palotában*)

- Négy jött, és elmegy innen három.
Beszédük értelmét hiába várom.
- 11400 Az egyik azt mondta, hogy ő a „Baj”,
Aztán a Halált hozták szóba. Jaj!
Tompá kísértethang: lelkem feldúlja.
Még nem vagyok felszabadulva!
Ha megszabadulnék a mágiától,
- 11405 Feledve minden varázsszót, mely gátol,
Természettel férfiként ölre menni:
Úgy érdemes volna embernek lenni.
Az voltam, mielőtt lábam tévútra hágott,
S elátkoztam magamat, a világot.
- 11410 Most már a levegő annyira tele rémmel,
Hogy jó utat bárki hiába kémlel.
És ha a nappal józanul ragyog,
Az éj úgyis agyrémekkel vacog.
Vidáman jártuk be a zsenge rétet;
- 11415 Varjú károg: mi szól belőle? Végzet.
Elménkben százféle babona ködlik:
Jelet hagy, óva int, és szembeötlik.
Így sarokba szorítva nincs mit tenni.
Az ajtó nyikordul, de nem jön senki.

(*Megriad.*)

- 11420 Van itt valaki?
GOND
Kérdésben a válasz.
- FAUST
No és ki vagy?
- GOND
Itt vagyok; elég már az.
- FAUST
Takarodj!
- GOND
Itt a helyem éppen.
- FAUST (*feldühödve, majd lecsillapodva, önmagához*)
Ne keress menekvést varázsigékben.
- GOND
- 11425 Ha füled kerül nagy ívben,
Úgyis dübörgök a szívben.
Változékony alakomban
Szörnyűséges hatalom van.
Veled vagyok vízen, erdőn,
Keserítőn és kesergőn.
- 11430 Bárki megkap, bár senki se kér,
Ha elátkoz, ha dicsér. –
Sohasem ismerted a Gondot?

FAUST

Én, mint ki a világnak nekírontott,
 Mit megkívántam, azt megfogtam,
 11435 Mi nem érdekelt, azt eldobtam,
 Mi futott előlem, azt utolértem.
 Csupa vágy, csupa vágyteljesülés,
 Újabb vágyak, száguldó szédülés
 Az életen át: előbb nagy erőssel,
 11440 Aztán bölcsebben. Most már pihenő kell.
 A világnak sok helyén megfordultam;
 Azt nem látom, milyen a túlnan.
 Aki önmagához hasonlót
 Képzelt felhők fölé, az elme-bomlott.
 11445 Ez a föld, itt, legyen számunkra téma!
 A rátermettnek a világ nem néma.
 Az Örökkévalóval vacakoljunk?
 Amit megismerünk, abba markoljunk!
 Egy életen át így tegyék:
 11450 Ha kísértet jön, én megyek.
 Kínom és örömöm mozgásban van szünetlen;
 Vagyok mindig elégedetlen.

GOND

Aki alám rendelődik,
 A világgal nem törődik.
 11455 Örök bánat őt elkapja:
 Nem kel, nem nyugszik a napja.
 Kint a lámpásai égnek,
 Ám bent laknak sötétségek.
 Úgy teng-leng, hogy bármi kincsben
 11460 Rése neki soha sincsen.
 Jó sors, balsors neki hóbert,
 Szomjan hal, bár ihat jó bort.
 Várjon örömet, várjon bajt,
 Mindig azt mondja, hogy „Jó, majd”.
 11465 A jövőt csak számíttgatja,
 Önmagát így félbehagyja.

FAUST

Elég! Nem bírom ezt a mániát!
 Ne halljak már több ilyen hülyeséget!
 Tűnj el! Ha szól silány litániád,
 11470 Nagy bölcsesség is tébolyban ér véget.

GOND

Vajon menjen? Vajon jöjjön?
 Nem tőle függ, hogy eldőljön.
 Bejárt úton botorkálva
 Lépked előre meg hátra.
 11475 Szánalmas züllése gyorsul,
 Látni nem tud már, csak torzul.
 Terhe magának és másnak,

- 11480 Levegőt szív fulladásnak.
Nincs élete, nincs halála,
Nincs benne harag, se hála.
Így hát lefelé szökellő,
Gyűlölt „nehogy”, fájó „kellő”.
Fél-szabadság, szenvedéssel,
Fél-álmom, rossz ébredéssel:
- 11485 Az útján ezek kísérik,
Míg a pokolra megérik.
- FAUST
- 11490 Ilyet, ti nyomorult kísértetek,
Tesztek az emberrel sokszor, sokáig:
A közömbös napok, hetek
Sora miattatok fájó zavarrá válik.
- GOND
- 11495 Tudom, hogy nehéz lerázni a démont,
Szellem-láncait nem lehet levérni,
De lopakodó hatalmat, ó, Gond,
Sohasem fogom elismerni.
- 11495 Tapasztald meg: ha elátkoztalak,
Hamar foganatos az átok.
Az ember, míg tart az élete, vak;
Faustus, végül te is mondd, hogy „Nem látok”.

(Rálehel.)

FAUST (megvakulva)

- 11500 Bár úrrá lett az éj sötétje rajtam,
De itt belül ragyog a fény.
Mit kigondoltam, végrehajtom:
Az úr szava a súly, a tény.
Hé, szolgák! Álljatok munkára készen!
Csináljátok, amit kitaláltam merészen!
- 11505 Fogja az ásó és lapát nyelét
A kijelölt résznél minden cseléd!
Gyors szorgalom, szigorú fegyelem
Legszebb jutalmát elnyerem.
Hogy e nagy mű elkészülhessen,
Száz munkáskezet *egy* szellem vezessen!

A palota előtti nagy udvar.

Fáklyák.

- MEPHISTOPELES (munkafelügyelőként vezényel)
Gyerünk, gyerünk! Nyomás, nyomás,
Ti löttyedék lemúrok!

- Fél természet, sok faldozás:
Csont, ízület, ínhúrok.
- LEMÚROK *(kórusban)*
- 11515 Engedelmeskedni fogunk!
Úgy hallottuk fél füllel,
Hogy lesz majd egy nagy birtokunk,
Mely itt közel terül el.
- 11520 Hegyes karót emel a mancs,
A mérőláncot kézbevevttük;
Hogy miért szólít a parancs,
Azt közben elfeledtük.
- MEPHISTOPHELES
- 11525 Itt nem kellene mérőműszerek;
Ti magatok vagytok a mérték!
Nyúljon ki a leghosszabb köztetek,
A többiek, ha a talajt elérték,
Ahogy apáink esetében,
Téglalap-formát mélyítsenek szépen!
Tág palotából szűkös lyukba:
- 11530 Ilyen ostobán fut az élet útja.
- LEMÚROK *(ásás közben bohóckodnak)*
- Míg ifjú voltam és tüzes,
Úgy rémlik, hogy finom volt;
Ha szólt a zene, ment a tánc,
Lábam ugrált és tombolt.
- 11535 Az öregkor mankót adott,
Bicegni megtanítva.
A sír ajtajához botlottam én;
Mi a francnak volt nyitva?
- FAUST *(kilépve a palotából, a kapuoszlopok mentén előretapogatózik)*
- 11540 Örülök az ásócsörömpölésnek!
E tömegre szorgos munkája rávall:
A földet megbékítik önmagával,
Határt szabnak hullámverésnek,
A tengert szigorral fegyelmezik.
- MEPHISTOPHELES *(félre)*
- 11545 Szolgáltatukat csak nekünk teszik
Gátjaid, mik a vízbe kúsznak!
Nagy lakomát készítesz Neptunusnak,
Aki, mint tudjuk, vízi ördög.
Így is, úgy is elbuktok és letörtök:
A mi cinkosaink az elemek,
És együtt végzünk veletek.
- 11550 FAUST
- Felügyelő!
- MEPHISTOPHELES
- Parancs?

FAUST

Az a fontos, hogy
 Legyen kéznél minél több munkás!
 Toborzás! Kényszer! Semmi nyugvás!
 Csábíts! Fizess! Erőszakoskodj!
 11555 Friss hír jöjjön nekem mindannyiszor:
 Meddig készült el a csatorna-sor?

MEPISTOPHELES (*halkan*)

Újabban arról jött nekem hír,
 Hogy nem *sor* készül itt, hanem *sír*.

FAUST

11560 A hegnél egy mocsár a fejét felüti,
 Az elnyert tájat rothadásba vetvén.
 Árok, mely a fertőt levezeti,
 Ez volna a legfőbb eredmény!
 Millióknak nyitok térségeket,
 11563/A Hol veszélyek között bár,
 11563/B De ki-ki szabadon jár,
 S közös célért tehet-vehet.
 11565 Termékeny, zöld a rét: ember és falka
 Boldogan özönlik az új talajra.
 A szorgos nép, ha felhordta a gátat,
 A házépítésnek is nekiláthat.
 Gáton belül paradicsomi táj;
 11570 A hullám felcsapón lyukat hiába váj,
 Hiába próbál dühödten betörni:
 Közös erő fog minden rést betömni.
 Átjár a felismert adottság,
 Mely a bölcsesség legvégső szava:
 11575 Csak annak jár élet, szabadság,
 Kinek mindennap ki kell vívnia.
 Dolgos élet vár, veszélytől övezve,
 Gyerekre, felnőttre, öregre.
 Szeretném látni ezt a képet:
 11580 Szabad földön hemzsegeő szabad népet!
 Azt mondhatnám a pillanatnak:
 Olyan szép vagy! Kérlek, maradj!
 Akkor emlékműm fennmaradnak,
 Évezredek sora is élve hagy!
 11585 Ilyen boldogság előérzetében
 E nagy pillanatot élvezem éppen.

(*Faust összeregy. A Lemúrok felnyalábolják, és kiterítik a földön.*)

MEPHISTOPHELES

Neki kék és öröm boldogságot nem ad,
 Így vadászik változó alakokra;
 Jön a végső, rossz, üres pillanat,
 11590 Mit a nyomorult visszafogna.

- Nekem erősen ellenállt:
Az Időtől nyerte el a halált.
Megáll az óra.
- KAR
- Nem jár. Néma csend.
Lehull a mutató.
- MEPHISTOPHELES
- Az lehullt, ez lement.
- KAR
- 11595 Véget ért.
- MEPHISTOPHELES
- „Véget ért”: ostobaság!
Mi az, hogy „véget ért”?
A színtiszta Semmivel egybevág!
Minek ez az örökös teremtmény?
Minden teremtményt le kell győzni!
11600 Ez a „véget ért” miről szólna?
Annyi, mintha nem is lett volna.
Mégis körben forog, mintha létezne.
Az örök Semmiség nekem szebb eszme.
- Sírba tétel.**
- LEMÚR *(szólista)*
- 11605 Mért ily silány, ásó-lapát
Munkája nyomán, e putri?
- LEMÚROK *(kórusban)*
- Számodra, vászon inges lakó
Rosszabbnak kellene jutni.
- LEMÚR *(szólista)*
- Ki látott szobát, ily sivárt?
Se asztalok, se székek!
- LEMÚROK *(kórusban)*
- 11610 A kölcsön rövid volt, lejárt,
Hitelező: tömérdek!
- MEPHISTOPHELES
- A test hever, a lélek menekül.
Mutatom a vérrel írt dokumentet,
De most sajnos sok mód van, mely kimentett
11615 Lelket az ördög karmai közül.
Botrányos lett a régi módszerünk,
Az új mód protekció nélkül gyatra.
Különben annyit mondanék: „Gyerünk!”;
Így szükségem van segítő csapatra.
11620 Jól menni így nekünk semmi se fog!
Bevált szokás és régi jog:
Egyikre sem lehet számítani!

- 11625 Régen az ipse a lelkét kifújta,
Én figyelek, s amikor az elbújna,
Hopp: lecsapok, és el van kapva, ni!
Most a lélek gyorsan ki nem szökell,
Marad lakója a förtelmes testnek;
A bomló elemek, mik összevesznek,
Szégyenszemre ők űzik el.
- 11630 Bár naphosszat azzal vacakolok,
„Hol?“, „Mikor?“, „Hogy?“ történik a dolog,
A Halál elvesztette erejét:
A „Tényleg?“ kérdés terjed szerteszt.
Vágyódva nézek a merev tagokra,
11635 Csak tetszhalott: mozdul az izmok csokra.
(Szakaszparancsnoki gesztusokkal sorakozót vezényel.)
Lépés, indulj! Siessetek,
Urak, egyenes és görbe szarvúak,
Ördöglisztből, ördögdarából gyúrtak!
Pokol Torka is jöjjön veletek!
- 11640 Bár van a Pokolnak sokféle Torka,
Más jut mindenkinek, rangja szerint,
Poklunk, ha így megy tovább, visszatolja
Magát az egyenlőséghez megint.
(Baloldalt feltárul a rettentő Pokol Torka.)
Tépfogak nyílnak szét; a garatból
11645 Tűzáradat zúdul ki dühösen,
És nem messze az izzó torkolattól
Tűzváros örök lángjait lesem.
A tűzzel együtt úszik a sok béna,
Előremenekül a fogakig,
11650 De szétmorzsolja őket a Hiéna,
S a forró uszodát előlről kezdhetik.
A zugokban lehet még sok mindent találni:
Ily sok szörnyűség ily kevés helyen!
A bűnösre nem árt rákiabálni;
11655 Azt hiszi, hogy a túlvilág selyem.
(A rövid és egyenes szarvú Vastag Ördögökhöz:)
Ti tüzes pofájú, kövér csavargók!
Kicsattantok a Pokol paraszától!
Zsírparnás, rövid, merev tarkók!
Itt lent kapjátok el, mi foszforként világot:
11660 A lélek az! Psyché a lepkeszárnyal!
Ha azt kitépitek, marad a ronda féreg,
Melyet még tüzes pecsétem is árnyal,
Aztán megy a lángörvénybe a lélek!
- 11665 Figyeljete az alsó kerületre,
Ti Tömlők, ez a dolgotok!
Hogy neki ott lakozni van-e kedve,

A kérdés nem ezen forog.
Vigyázzatok! Kedvenc helye a köldök:
Ott szöknék el az ilyen kölkök.

(A hosszú és görbe szarvú Vékony Ördögökhöz:)

- 11670 Sok magasra nőtt, bamba pózna!
A ti dolgotok a légvédelem!
Karak és karmok kinyújtózva,
Hogy a lélek, ha száll, fogoly legyen!
Nyilván büdös neki a régi ház:
11675 A zseni, ha lehet, a magasban tanyáz.

(Glória, jobb szélen, fentről.)

MENNYEI SEREG

- 11680 Hírvivők, gyertek,
Mennyei berkek
Felől repüljete;
Bűnre bocsánat,
A por feltámad.
Minden természet
Hordozza részed,
Szálljon utánad,
Égi sereg!

MEPHISTOPHELES

- 11685 Kornyikálás, ocsmány zsibongás:
Fentről jön, gyűlölt napfénnel teli!
Amolyan félig férfi, fél-női sikongás,
Ahogy a jámbor ízlés kedveli.
- 11690 Terveztük egy borzalmas pillanatban,
Az emberfajt hogyan pusztítsuk el;
A legszörnyűbb, mi fejünkéből kipattan,
Az áhítatnak éppen megfelel.
- 11695 Képmutatók az angyal-seggfejek!
Tőlünk lopnak ötletet általában.
A mi fegyvereinkkel küzdenek:
Ők is ördögök – álruhában.

Örök szégyen, ha most veszítünk.
Gyerünk a sírhoz, itt jól befeszítettünk!

ANGYALOK KARA (rózsákat hajigál)

- 11700 Fénnyel teli rózsák,
Balzsamos valóság,
Rebbenők, lebegők,
Életet lehelők,
Szárak, szárnyakon ringók,
Feslett pecsétű bimbók
11705 Kinyílt virággá érnek.

Tavaszkadon,
Színe lombnak és vérnek,
Édenkertet adjon
A nyugovóra térnek.

MEPHISTOPHELES

11710 Mit sunnyogtok? Hol a pokoli tempó?
Mutassatok erőt! Ők meg hadd szórják!
Helyére minden ördög-bunkó!
Ők azt hiszik: ha potyognak a rózsák,

11715 A forró ördögöt lehűti, mint hó.
Ti ráleheltek: elfonnyad a bimbó!
Na, tüzeljétek, Tüzikék!
Már fakul a virág... – Elég! Elég!
Megálljatok! Orrlyuk és pofa súlyba!
Egy kicsit sok tűz lett kifújva!

11720 Ti nem tudjátok, mi a mérték!
Nem fonnyad, hanem barnul és ég!
Lángolva hull rátok a pernye!
Vigyázat! Húzódjatok össze! Ejnye!
Az erő elszáll... Bátorság sehol...

11725 Az ördög áhítatot szimatol.

ANGYALOK KARA

11730 Üdvhozó virágok,
Boldogságos lángok,
Szeretet, áradó,
Örömet átadó,
Mit szívek szeretnek.
Ige, igazra,
Éter, szintiszta:
Napfényt ad vissza
Az Örök Seregnek.

MEPHISTOPHELES

11735 Szégyen, gyalázat! Mennyi agyalágyult!
Sok Sátán fejre állt, aláhullt!
Bukfencezett az összes ördög-süldő,
És seggel lefelé Pokolba rontott.
Jót tesz a megérdemelt forró fürdő!

11740 Én maradok: tartom a frontot.

(A lebegő rózsákkal hadakozik.)

Túnés, Lidérc! Te, ott! Hiába fénylesz,
Elkaplak, s belőled kocsonya-lény lesz.
Mit röpködsz? Nem takarodol?
Rám tapad, mint szurok! Bőröm alá hatol!

ANGYALOK KARA

11745 Mi nem nektek való,
Azt kerüljétek.
Mi bensőtöket zavaró,
Azt ne túrjétek.
Ha erővel betörne,

- 11750 Szükség van éber őrrre.
A Szeretet csak azt fogadja be,
Ki szeretni tudó!
- MEPHISTOPHELES
- Ég a májam! A szívem! A fejem!
Ördögfeletti egy elem!
- 11755 Sokkal perzselőbb a pokoli tűznél!
Ezért jajgatsz, ha oly szerelmet úznél,
Mely tárgyától nincs viszonzva,
Mégis szívedet és szemedet vonzza.
Az enyémet is! Ez miféle szellem?
- 11760 De hiszen harcolok ez ellen!
Pusztá látványa már-már megsebez!
Idegen érzés bújt belém? De furcsa!
Tetszik nekem a sok csinos fiúcska!
Mért nem átkozódom? Mi ez?
- 11765 Ha én hagyom magam hülyére venni,
Kit hülyézzenek le a népek?
A srácok, kiket meg akartam enni:
Tündibündik! Annyira szépek!
- 11770 Mondjátok csak, ti gyönyörű fiúcskák:
Nem őstök nektek is Lucifer?
Élveztétek a csókom lucskát;
Itt-létektől ez az óra nyer!
Ez a dolog nekem olyan természetes,
Mintha már százszor találkoztunk volna.
- 11775 Szemem rátok, mint éhes macska, les:
Bennem találtok rajongóra.
Gyertek közelebb, gyönyörű cél!
- ANGYALOK
- Megyünk, megyünk; te mintha menekülnél.
Mi közeledünk; te, ha tudsz, maradj!

(Az Angyalok, közelebb húzódva, elfoglalják az egész színpadot.)

- MEPHISTOPHELES *(akit kiszorítottak a rivaldára)*
- 11780 Ti szidtok minket átkos szellemeknek?
A varázslatok tőletek erednek:
Vonzerőtök férfira, nőre nagy!
Micsoda átkozott kaland!
Ez a szerelem, mely gyötör kitarón?
- 11785 A testem lángban áll fönt és alant;
Alig érzem, hogy ég a tarkóm.
Mit röpködtök oly magasan?
Mozogjatok már világiasan!
Bár tényleg jól áll nektek a komolyság,
De az se baj, ha arcotok mosolyt vág.
Attól esnék csak elragadtatásba!

11795 Gondolok a szerelmes pillantásra...
Egy kis szájhúzás – ennyi az egész.
Te, magas csávó, téged nagyon bírlak!
Papos külsődből szívesen kisírlak:
Könyörgök, egy kicsit vágyódva nézz!
És nem ártana némi meztelen bőr!
A hosszú hálóing nagyon szemérmes!
Elfordulnak... Így még szebbek, mint szemből!

11800 A sok kis strici gusztá... aranyérmes!

ANGYALOK KARA

11805 A tisztulást áthassák
Szerető lángok!
Akin ül átok,
Gyógyítsa az igazság,
Így a gonoszra
Meváltást hozva,
Mindenség-Egyesülésben
Üdvösséget érjen.

MEPHISTOPHELES

11810 Jaj nekem! Száz fekély dudorodik!
Mint Jób, ki magától undorodik!
De győz az ördög, ha átlát magán,
S hisz benne: erős a pokoli klán.
Menekvés az ördögi szenvedély,
Ha a szeretet a bőrön fekély.

11815 A szeretet-lángocskák sápadoznak,
S én, mint illik, titeket mind átkozlak!

ANGYALOK KARA

11820 Akit a tűzfény
Befon s körülvesz,
Az üdvözült lesz,
És jóval egyesült lény.
Szóljon a hálaének,
Száz hang, egyesülő!
Tisztult a levegő:
Lélegezzen a lélek!

(Magasba emelkednek, és elragadják Faust halhatatlan részét.)

MEPISTOPHELES *(körülnéz)*

11825 Ez mi volt? Ezek hova lettek?
Engem a kiskorú nép meglepett!
A zsákmányukkal az égbe siettek;
Ezért nyammogtak itt a sír felett!
Elrabolták egyetlen kincsemet!

11830 A drága lelket, mely hozzám volt kötve,
Ezek elcsaklították a ködbe!

- 11835 És most kihez menjek panaszra?
Írott jogomnak érvényt ki szerez?
Öregségedre át vagy baszva:
Dühöngjél! Kellett neked ez?
Rettentón mellétenyereltem!
Sok fáradság – hiába voltak ők!
Ocsmány és abszurd vonzalomra leltem:
- 11840 A lángra gyúlt ördög lebög.
S ha a csapda gyermekem és sekély,
Melybe estem ravasz fejfel is még én,
Akkor az ostobaság nem csekély,
Mely hatalmába kerített a végén.

JEGYZETEK

A fordítás a „Hamburgi Kiadás” alapján készül, a sorok számozása is ehhez igazodik. (Goethe: Faust. Herausgegeben und kommentiert von Erich Trunz. München, 1991.)

Éjféli: az előző jelenetekben Faust erőszakkal megszerzi egy idős házaspár kunyhóját és kertjét. Amikor megtudja, hogy Mephistopheles és segédei meggyilkolták a két idős embert, lelki-furdalás fogja el. Ennek nyomán jelenik meg ajtaja előtt a négy ősz nőalak.

11404. *Ha megszabadulnék a mágiától:* vagyis az ördög befolyásától. Ez a Mephistophelesszel kötött szerződés értelmében lehetetlen.

11423. *Ne keress menekvést varázsigékben:* Faust azzal áltatja magát, hogy varázslattal elűzhetné a Gontot, ha akarná.

11433. *Én, mint ki a világnak nekiment:* Faust itt következő monológja, a teljes mű ismeretében, az öngizolás és az öncsalás kirívó példájaként értelmezhető.

11512. *Leműrok:* eredetileg a régi római hiedelmekben szereplő temetői kísértetek, Goethénél inkább amolyan oszlásnak indult, beszélő és mozgó holttestek, illetve csontig soványodott, kizsákmányolt proletárok. Mephistopheles nemcsak hajszolja, hanem ki is gúnyolja őket.

11531. *Míg ifjú voltam:* Goethe a *Hamlet*-ből vette és alakította át a sírásók dalát. A *Faust*-ban, főleg az első részben számos Shakespeare-től eredő motívum van.

11547. *vízi ördög:* Mephistopheles az antik tengeristent a kollégájának minősíti, egyszersmind elhelyezi a keresztény világrendben. Kijelentésével egyébként egy közelgő, pusztító szökőárra utal. Goethe tervezett egy ilyen jelenetet, de nem írta meg.

11558. *sor (...) sír:* Goethe a „Graben” ’árok’ és „Grab” ’sír’ szavak hasonlóságával játszik.

11559. *mocsár:* Eckermann, aki jól ismerte az Északi-tenger partvidékét, mesélt Goethének a tengertől elhódított területek gyakori elmocsarasodásáról.

11572. *Közös erő:* vagyis állandó riadókészültség van.

11579. *Szeretném látni:* Faust nemrég vakult meg.

11582. *Olyan szép vagy! Kérlek, maradj!* ezek azok a szavak, amelyek kimondásakor a szerződés, illetve fogadás értelmében Faust az ördög hatalmába kerül. Faust ezt feltételes módon, mintegy idézőjelben mondja, Mephistopheles mégis lecsap rá.

11604. *Mért ily silány:* újabb utalás a *Hamlet* temetői jelenetére.

11633. *A „Tényleg?” kérdés terjed:* ironikus utalás a korabeli sajtóban gyakran tárgyalt tetszhalál-esetekre, illetve a hatóságai halottkémlés bevezetésére.

11639. *Pokol Torka:* Goethe, illetve Mephistopheles az itt következő sorokban különböző középkori pokol-ábrázolásokra, valamint Dante toposzaira utal.

11660. *Psyché a lepkeszárnyal:* a lélek ókori eredetű allegóriája.

11674. *büdös a régi ház*: a bomlani kezdő test.
11675. *A zseni*: az ördög nyilván gúnyolódik. Aligha tartja Faustot valóban zseninek.
11676. *Hírvivők*: angyalok, a görög szó eredeti értelmében.
11686. *gyűlölt napfény*: a színt bevilágító glória fénye.
11687. *félíg férfi, fél női sikongás*: Mephistopheles az angyalokat hermafroditának tartja.
11716. *tüzeljetelek, Tüzikék, „pustet, Püstriche”*: a Püstrich egy (északnémet hiedelmekben élő) tüzes szellem.
11742. *kocsonya-lény*: Németország egyes részein a lidércet amolyan foszforeszkáló, kocsonyás tömkelegnek tartották.
11744. *Bőröm alá hatol*: Mephistophelest a bőrébe égő rózsák gerjesztik szerelmi vágyra.
11810. *Jób*: „és Jób [a Sátán] undorító fekélyvel sújtotta tetőtől talpig”, Jób 2. 7.

Köszönet illeti a Magyar Goethe Társaságot, amiért támogatásával segítette a fordító munkáját.

SINKÓ JÁNOS: ÁRNYÉKOK (2013)